

Etiologi

Den kinesiska etiologin indelas i tre kategorier: yttre orsaker, inre orsaker och övriga orsaker. Dessa tre kategorier utvecklades av den kinesiske läkaren Chen Yen och publicerades 1172 under Jindynastin.

Yttre orsaker avser det yttre klimatets påverkan på individen, till exempel när extern patogen vind, fukt och kyla har orsakat sjukliga tillstånd. Observera att vind, fukt och kyla även kan vara ett *resultat* av interna orsaker, vilka är skapade *i* kroppen. Inre orsaker är emotioner som skapar symtom och sjukdomar när de överskrider gränserna för vad individen tål. Övriga orsaker inkluderar ärftliga faktorer, kost, yrke, motion och relationer som på olika sätt har en mer eller mindre sjukdomsframkallande inverkan på individen.

Varje individ har sina speciella svagheter, sina beteendemönster och reaktionsmönster. Detta innebär att han eller hon kommer att *reagera individuellt* vid en påverkan av externa, interna och övriga patogena faktorer. En person kan ha en underliggande tomhet *yang* och reagerar mer för extern kyla. En annan har underliggande tomhet *yin* och reagerar mer för värme och hetta. Olika individer har även varierande emotionella reaktionsmönster. Vissa har lätt för att brusa upp och har då underliggande stagnerad lever-*qi* och eld i levern, medan andra är mer introverta och grubblande. En tredje person kan vara nästan helt resistent och till synes utan emotionella reaktioner. Övriga faktorer som relationer, kost och hereditet skapar även de individuella reaktionsmönster, vilket ger individen dess speciella predisposition. Mot denna bakgrund är det viktigt att se *varje persons individuella och unika sätt att reagera* på externa, interna och övriga sjukdomsorsaker.

För att erhålla en *energetisk* diagnos använder man vanligtvis inte några laboratorieundersökningar eller annan apparatur vid diagnostik och differentiering. Historiskt sett har man inte haft tillgång till dessa undersökningsmetoder och ursprungligen är etiologi, diagnostik och differentiering baserade på anamnes, differentiering av symtom, bukpalpation, puls- och tungdiagnostik. Symtom och tecken ¹ tolkas som *manifestationer av bakomliggande obalanser*. Dessa obalanser skapas oftast av en kombination av orsaker från de tre etiologiska grupperna. Naturligtvis använder man idag övriga undersökningsmetoder som laboratorieprover, röntgen med flera för att säkerställa en i övrigt tillfredställande diagnos.

I kinesisk medicin ser man sällan orsaker till uppkomst av sjukdomar som isolerade företeelser, utan ofta är dessa framkallade av destruktiva livsmönster. Därför inleds detta kapitel med att citera och förklara det första kapitlet i Nei jing, Su wen som starkt betonar just detta.

Den Gule kejsaren frågar himlens mästare Qi Bo: 'Traditionen har lärt mig att under den höga antiken kunde hundra vårar och höstar passera, utan att människans aktivitet minskade. Numera når människan bara halva vägen av de hundra åren. Är det för att tiderna inte är desamma eller är det människans eget fel?'

Qi Bo svarar: 'Människorna under den höga antiken var observatörer av vägen [dao 道]. De följde yin och yang, och uppnådde harmoni genom praktiken och siffrorna. Åtande och drickande hade sina gränser, aktivitet och vila hade sina normer. Tanklöst tröttade man inte ut sig och kroppen förblev förenad med anden [shen 神]. När de uppnått sin naturliga ålder av hundra år gav de sig iväg.'

Det inledande citatet visar på den höga antiken, som inte enbart avser en tid som varit utan är en tidlös situation, en tid som man genom sitt uppförande kan skapa här och nu genom att reglera sitt liv. Människan själv har ett stort ansvar för att skapa sitt välbefinnande och hon kan till stor del själv påverka sin livskvalitet och livslängd. Människor i den höga antiken var observatör av "vägen", *dao* [道], och med det menas att de följde en livsväg, en livsfilosofi som förespråkar ett naturligt och okonstlat sätt att uppföra sig. Man följde *yin* och *yang* och uppnådde harmoni genom praktiken och siffrorna. Detta betyder att man tog praktisk lärdom om hur livet ska levas genom att ta ledning av lärda män och kvinnor (mästare). Man tröttade inte ut sig genom överarbete och var noga med att reglera mat och dryck. På detta sätt bevarade man sin ursprunglighet, *zhen* [真], vilket är att vara i besittning av sitt rätta jag och att kunna styra sitt liv i rätt riktning. Resultatet blev att kroppen förblev förenad med anden och man uppnådde sin naturligt höga ålder. Texten säger vidare....

5.1 | YTTRE ORSAKER

De sex patogenerna, *liu xie*, "de sex djävlarerna" består av vind, kyla, fukt, sommarhetta, torka och hetta/eld. De tillhör gruppen patogen *qi*, *xie qi*, och betraktas som skadligt, orent, fördärvande och ont. Fem av dessa (dock inte sommarhetta) kan även vara av intern natur.

5.2 | INRE ORSAKER

Inre orsaker avser i första hand emotioner som grovt sett indelas i två kategorier: dels den kraft som ligger bakom varje naturlig emotionell yttring, dels den emotionella yttringen. Den kraft som ligger bakom och gör det möjligt att reagera emotionellt utgörs av kraften i njurarna och livsanden *zhi* [志]. Alla *zang*- och *fu*-organ får sitt naturliga, emotionella stöd genom *zhi*, som möjliggör emotionella uttryck och kallas för de fem viljekrafterna, *wu zhi* [五志]. De består av glädje, eftertanke, nedstämdhet, rädsla och ilska. Dessa är ett uttryck för en vital respons, en potential i varje *zang* och *fu* som leder till ett vitalt gensvar gentemot omgivningen. Att ha emotioner är ett tecken på hälsa och något helt naturligt. Glädje möjliggör expansion, kommunikation och engagemang med andra människor. Eftertanke ger oss möjlighet att reflektera och tänka igenom saker och ting. Nedstämdhet får oss att återvända till oss själva, "hämta hem vår *qi*". Rädsla ger oss visdom och försiktighet att inte handla oöverlagt och ilska är att reagera på det man anser vara fel och därigenom skapa förändring till det bättre.

Trauma, stagnerat blod, retention av slem och vätskor, stenbildning

Trauma

Trauma avser fysiskt och psykiskt trauma. Skador av slag, stötar, vrickningar, benbrott, luxationer, vassa föremål, skottskador och även brännskador räknas som trauma. Psykiskt trauma är mera relaterat till chockartad upplevelse under kortare eller längre tid, i samband med separations-, katastrof- och kränkningsupplevelser. En individ kan ha försatts i en eller flera situationer som upplevs omöjliga att påverka och som utgjort avsevärd psykisk påfrestning.

Psykiskt trauma

Psykiskt trauma kännetecknas dels av en chockartad upplevelse i samband med separations-, katastrof- och kränkningsupplevelser, dels av att man försatts i en eller flera situationer som upplevs omöjliga att påverka och som utgjort stor psykisk påfrestning. Dessa kan vara i form av enstaka dramatiska händelser, exempelvis en stor olycka och katastrof eller av ett återupprepat mönster av traumatiska situationer, såsom utdragen misshandel i hemmet. En händelse behöver i sig inte vara traumatisk, men upplevelsen och tolkningen av händelsen definierar den som traumatisk. Detta gör att även händelser såsom skilsmässa eller uppsägning från arbete, vilka jämförda med en stor katastrof som jordbävning kan te sig mindre dramatiska för en enskild individ, kan vara av traumatisk art. Den psykiska stress som blir följd av en traumatisk händelse kan utlösa en krisreaktion. Den svenske psykiatern Johan Cullberg har beskrivit krisens fyra faser:

- **CHOCKFASEN** kan pågå i några sekunder upp till en vecka. Den kännetecknas av att den drabbade inte förmår ta in vad som skett. Individen kan upplevas samlad och lugn eller ångestfylld och orolig och uttrycker ofta en upplevelse av överklighet.
- **REAKTIONSFASEN** är nästa fas som varar från några veckor upp till ett år. Då konfronteras individen med det som inträffade och kan inte längre hålla känslorna tillbaka. Både sorgsenhet och vrede är vanliga reaktioner.
- **BEARBETNINGSFASEN** är den tredje fasen som successivt inträder när individen bearbetar traumat genom att repetera vad som skett och sakta knyta ihop emotioner och intellekt. Det sker ofta genom samtal men också i skrift eller med andra uttrycksätt. Vid ett kraftigt trauma kan bearbetningen fortgå i flera år men den totala upptagenheten av traumat klingar sakta av.
- **NYORIENTERINGSFASEN** är den fas som så småningom inträder och fortsätter under livet. Erfarenheten integreras som en del av individens livshistoria och finns där som ett själsligt ärr. Den behöver inte påverka vardagen negativt i någon större utsträckning. En krisprocess är, om än plågsam – inte ett sjukdomstillstånd – utan individens normala reaktion på svåra omständigheter.

Stenbildning

Stenbildning avser patologiska produkter i form av grus och stenar som bildas i olika organ, främst i gallblåsa, njurar, urinblåsa och spottkörtel. Stenar i urinvägarna utgörs till största del av kalciumsammansättningar och gallstenar består mestadels av kolesterol. Stenar skapas genom en kristallisering av vätskor under inflytande av riskfaktorer som i huvudsak är I. Kost. II. Emotioner. III. Läkemedel. IV. Andra sjukdomstillstånd.

Iatrogena orsaker

Iatrogena sjukdomar är sjukdomar framkallade av läkares åtgärder. Det är inte ovanligt att patienter som söker behandling med akupunktur är drabbade av biverkningar av mediciner och andra oönskade effekter av andra behandlingar. *En biverkning kanske inte alls upplevs som en sådan, utan tolkas som symtom som tillhör den befintliga sjukdomen eller en helt annan sjukdom.* Därför ställs det stora krav vid diagnostik och differentiering för att kunna se när man ställs inför ett verkligt syndrom/symtom eller en biverkning. Biverkningar av läkemedel är oftast kortlivade. Sätter man ut medicinen i ett tidigt skede avtar dessa som regel och det leder inte till långvariga följder.

5.4 | PATOGENES, PRINCIPER FÖR UPPKOMST AV SJUKDOMAR

God hälsa vittnar om balans mellan *yin* och *yang*. Samtliga fysiologiska aktiviteter i kroppen samverkar till att upprätthålla en god inre balans²⁸. Men balansen kan rubbas av externa och interna faktorer. När externa eller interna faktorerna är så starka att de rubbar balansen mellan *yin* och *yang* utvecklas sjukdomar. Om sjukdom uppstår eller inte beror även på individens och kroppens förmåga att anpassa sig till den aktuella livssituationen²⁹.

”*Xie qi kan inte invadera när zheng qi är stark.*”³⁰

Den grundläggande uppfattningen i kinesisk medicin om sjukdomarnas uppkomst och utveckling baserar sig på balansen mellan *zheng qi* [正氣] och *xie qi* [邪氣]. *Zheng qi* är summan av all *qi*, blod, *yin* och *yang* här och nu, det vill säga hela vår samlade förmåga att motstå *xie qi*³¹. *Xie qi* avser alla patogena faktorer. Sjukdomar och symtom uppstår när det skapas en obalans mellan *zheng qi* och *xie qi*. När *zheng qi* minskar har man svårt att motstå *xie qi* som har möjlighet att invadera. Den kinesiska patogenesen delas upp i tre olika delar:

- Disharmoni mellan *yin* och *yang*
- Kampen mellan *zheng qi* och *xie qi*
- Störningar i stigande och sänkande av *qi*